

МУЗЕЙНИЙ ПРОСТІР ВІННИЧЧИНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

С. С. Кускова, О. В. Отземко

Анотація. У статті зроблено аналіз сучасного стану музейного простору Вінниччини, подано інформацію про кількісний та якісний склад музеїв регіону, окреслено здобутки у процесі впровадження новітніх методів організації їх діяльності, проблеми та перспективи подальшого розвитку музейної сфери Вінницької області. Методологічною основою роботи є комплексний і системний підходи із залученням методів аналізу, синтезу, порівняльно-історичного, описового та методики «усної історії».

Ключові слова: локальний музей, реставрація, культурний бренд, партисипація.

Оновлення та реформування музеїв – це порядок денний для сучасного музейного простору світу та України. Нові засади і принципи дозволяють переглянути сутність музею та його завдання, а також сприятимуть перетворенню музею у багатовекторний культурний центр з широким колом перспектив. Різноманіття музейних проектів в Україні дає можливість окреслити досягнення та проблеми музейного простору загалом, але варто розуміти, що масштабні новаційні проекти – це прерогатива, більшою мірою, відомих, провідних музейних установ, і, таким чином, картина складається досить однобока. Окрім того, не варто забувати про основне завдання музею – збереження культурної спадщини. Отже, зважаючи на підвищення інтересу до місцевої історії, актуальним на сьогодні є питання трансформації регіональних музеїв як складової музейного простору України, а саме музеїв Вінниччини.

Спеціальних досліджень, присвячених комплексному вивченню музейного простору Вінниччини, нами не виявлено. Однак теоретичні напрацювання зарубіжних та українських авторів дають можливість використати їхні здобутки в процесі аналізу сучасних досягнень та проблемних аспектів розвитку місцевих музеїв. Це монографія англійської дослідниці N. Simon, в якій сформульована оригінальна стратегія партисипації: музей стає учасником діалогу, мета якого – вирішувати проблеми суспільного значення [1]. Явище «культурного брендингу» представлено в роботах американської дослідниці M. Wallace «Museum Branding» [2] та французького економіста Ж-М. Тобелема «Нова епоха музеїв. Культурні установи перед викликом менеджменту» [3]. Дані напрацювання надають поняттю «культурний бренд музею» значення особливого інструмента для виділення та підкреслення індивідуальності музею в культурному просторі, що наразі актуально для локальних музеїв. Окремі аспекти регіонального українського музейного простору, а саме процеси оновлення у музеях місцевого значення, досліджено в спільній роботі німецького дослідника Г. Аартса та українського музеєзнавця З. Мазурика «Музей: менеджмент і освітня діяльність».

Відкритим залишається питання акумуляції досвіду музеїв Вінниччини щодо їх осучаснення, проблемних аспектів в музейному просторі регіону, дослідження характеру інновацій та можливих шляхів їхньої реалізації, місце відвідувача в музеї нового формату, можливості створення унікального образу музею та його впливу на культурний бренд регіону. Метою даного дослідження є аналіз музейного простору Вінниччини та визначення проблемних аспектів та перспектив його подальшого розвитку.

Джерельну базу дослідження складають сайти музеїв, веб-портали та інтернет-видання, які містять інформацію про управлінські, архітектурні та інтерактивні рішення у музейній справі України та Вінниччини.

За даними Державної служби статистики України станом на 2017 рік у Вінницькій області налічувалось 30 музеїв, проте за останніх три роки з'явилося ще кілька нових музейних закладів [4]. Огляд наявних музеїв дає можливість сформувати уявлення про стан музейного простору в регіоні.

Важливо говорити про те, що музеї не стоять на місці, а намагаються «йти в ногу з часом», переймаючи новий для них досвід роботи з інформацією та каналами її трансляції. Нажаль, новітні методи впроваджуються досить повільно, подекуди – фактично відсутні, проте провідні музейні заклади Вінниччини показують в своєму русі немалий потенціал.

Розпочати аналіз змін варто з Вінницького обласного краєзнавчого музею, котрий є найбільш знаним та провідним в регіоні. Музей використовує різноманітні партисипаційні практики у спілкуванні з відвідувачами, активно співпрацює з художниками, народними майстрами, колекціонерами, результатом чого стають цікаві експозиційні та інтерактивні проекти. Варто наголосити на широкій інклюзивній програмі та спеціальних програмах роботи з дітьми. Музейні працівники орієнтовані на якісні зміни в музеї, вони знаються у сучасних тенденціях музеєзнавства, що дозволяє говорити про прогресивний розвиток фахівців. Окрім того, музей займається широкою науковою діяльністю – проведенням конференцій та підготовкою наукових статей у співпраці з науковцями та дослідниками історії Поділля. Музей має свій сайт, де міститься різноманітна інформація про музей та його філії, а також віртуальний 3D тур усіма залами музею. Крім того, музей має власний логотип, який є частиною його особливого бренду [5].

Вінницький обласний краєзнавчий музей є частиною своєрідного музейного кварталу у центрі міста, зручний для відвідування, що в свою чергу впливає на розвиток туризму. Тому для нього особливо актуально підтримувати свій образ новачками і таким чином впливати на формування бренду міста [6].

Вінницький обласний краєзнавчий музей має філію – музейний комплекс у ставці «Вервольф». Архітектура музею в сучасному стилі продумана до найменших деталей та приваблива. Впродовж останніх двох років на території ставки було здійснено кілька приповерхових досліджень для виявлення пустот на території ставки; були застосовані новітні методи геофізичних досліджень, в результаті чого було виявлено будівлю в чотири поверхи під землею. Також було розчищено кілька колодязів і залишків будівель, та знайдено чимало предметів музейного значення. Так було створено нову виставку «Артефакти часів німецько-радянської війни, знайдені на території історико-меморіального комплексу пам'яті жертв нацизму «Wehrwolf». Минулого року було створено 3D макет ставки, що в точності відтворює об'єкти, які мали місце тут бути. Макет було створено на кошти різних місцевих організацій спілкою «Центр Візуальних проектів» та подаровано Меморіальному комплексу жертв нацизму. Варто зазначити, що у перспективі планується розробка VR-додатку (додаток віртуальної реальності), що надасть змогу побачити реальне розміщення об'єктів ставки) [7].

Музей науки є музеєм дещо нового для Вінниці формату [8]. Це своєрідний навчально-розважальний центр, у якому на першому місці стоїть пізнання навколишньої дійсності у експериментальній дієвій формі. Наочність презентації тих чи інших експонатів та можливість перевірити механізм їхньої роботи збільшує інтерес до цього музею, особливо це стосується дітей. Таким чином, головна соціальна функція цього музею – освітня, основна аудиторія – діти, що передбачає особливу стратегію роботи музею та залучення окремих партисипаційних практик. При закладі діє кав'ярня та магазин, де можна придбати розвиваючі іграшки та книги, а також музей надає цілий ряд різноманітних послуг (екскурсії, майстер-класи, науково-розважальні шоу, квести, виїзні шоу та дні народження) за окрему вартість, таким чином самостійно поповнюючи власний бюджет. Музей науки використовує новачки у роботі з відвідувачами, поєднуючи надання наукових знань та можливість порозважатись.

Меморіальні музеї займають досить вагоме місце у музейному просторі Вінниччини, тому має сенс аналіз новітніх тенденцій в їхній діяльності. Варто розпочати з Вінницького літературно-меморіального музею Михайла Коцюбинського [9]. Музей бере активну участь в організації культурного дозвілля: тут проводяться конференції, фестивалі, літературно-мистецькі вечори, квести та інше. Особлива увага приділяється

інтерактивним формам роботи з відвідувачами, особливо з дітьми. Наприклад, тут має місце проект «Ніч у музеї» з цікавою програмою та різними видами діяльності.

Наразі в музеї проводяться ремонтно-реставраційні роботи з максимальним збереженням автентичного вигляду садиби за життя письменника. Проект реалізується на кошти з місцевого бюджету, а завершити ремонтні роботи планується до кінця 2020 року.

Музей-квартира М. Д. Леонтовича у м. Тульчин – яскравий приклад оновленого меморіального музею [10]. У 2019 році було реалізовано проект «Ревіталізація Музею-квартири М. Д. Леонтовича в Музей мелодії пісні «Щедрик» шляхом діджиталізації фондів та створення фізичного та віртуального інтерактивно-комунікативних просторів» в рамках широкої програми «Малі міста – великі враження». Насамперед, було відремонтовано будівлю, в якій знаходиться музей, та експозиційні кімнати. Крім того, вони були доповнені стендами з QR-кодами та інтерактивними touch-панелями, які дозволяють отримати набагато більше важливої інформації про життя та творчість Леонтовича. Експозиційні кімнати отримали назви за тематикою експозицій – «Життя Леонтовича», «Капела ім. М. Леонтовича» та «Щедрик» (тут можна побачити та послухати різноманітні виконання творів композитора).

Варто зазначити, що музей має й 3D-тур, який можна знайти на сайті музею. Також сайт містить інформацію про життєвий та творчий шлях композитора, історію хорової капели Тульчинського РБК, аудіозаписи творів Леонтовича, сюжети з історії Тульчина, старі тематичні фотографії. Тут же можна побачити логотип музею, що є яскравим прикладом музейного брендингу. В музеї часто проводяться творчі заходи – вечори та зустрічі, а в ювілеї композитора традиційно проходять «Українські вечорниці».

Даний музей є гарним прикладом «повернення до життя» та продуктивного оновлення музейного простору. Попри розташування у порівняно невеликому місті, реалізований проект доводить, що вміння знайти локальну «перлину» та правильно її подати здатне зробити навіть невеликий музей незвичним та популярним, що є особливо важливим у формуванні регіонального культурного ландшафту.

Музей історії авіації і космонавтики у Вороновиці також становить інтерес для дослідження локальних особливостей музейної діяльності Вінниччини [11]. Музей знаходиться на території історичного об'єкту – Палацу Грохольських-Можайських. До 2017 р. палац був дещо занедбаний, але отримання Вінницькою районною радою гранту від ЄС та фінансова допомога місцевої влади і громади селища дали можливість відремонтувати та «вдихнути життя» у споруду. Музей також зазнав певних змін у розміщенні постійної експозиції, окрім того, з'явилися виїзні тематичні виставки.

Музей активно проводить різноманітні заходи: зустрічі, вечори, фестивалі, благодійні фонди, авіашоу; працівники музею беруть участь у місцевих, всеукраїнських та міжнародних конференціях, готують наукові публікації, їздять у пошукові експедиції. Також музей має сайт, проте він містить дуже мало інформації. Інноваційні технічні засоби та експозиційні прийоми в музеї відсутні, проте це пов'язано, насамперед, з нестачою коштів.

На цьому перелік музеїв Вінниччини не закінчується, проте, більшість з них демонструють відсутність прогресивних змін за останні роки. Зокрема, музеї Вінницької області застосовують здебільшого традиційні підходи до організації музейної діяльності: експозиція в них стала та практично незмінна, рівень відвідуваності зазвичай невеликий, джерел фінансування достатньо лише для аби-якої підтримки зовнішнього вигляду, і частіше за все, це сприяння місцевої громади. Працівники таких музеїв мало зацікавлені в новітніх методах організації музейної діяльності. Проте, варто зазначити, що подекуди проявляються невеличкі здвиги. Наприклад, Тульчинський краєзнавчий музей став учасником проекту «Музей відкрито на ремонт 2020»: влітку цього року відбулась презентація цього проекту, в якій було подано мотивацію та нові знання про сучасні методи роботи музею. Є сподівання, що в майбутньому це вплине на процес оновлення музею [12].

Місцеві музеї є надзвичайно цінними та яскравими, проте вони мають здебільшого локальне значення. Тобто, зазвичай вони знані в місцевих громадах, що обмежує популярність, впливає на відвідуваність, а таким чином фактично визначає долю музею. Варто враховувати, що продуктивна діяльність музею залежить від комплексу факторів, серед яких найважливішими є наявність фінансування, потік ідей (як можна зробити музей більш популярним /цікавим /знаним і т.д.), мотивування працівників до продуктивної діяльності, робота музею з громадою (аби стати органічною частиною місцевого культурного ландшафту), наявність фондового та експозиційного простору та інше. Аналізуючи музейний простір Вінниччини, можна говорити про наявність кількох пунктів з вищеназваних – науково-просвітницька діяльність з відвідувачами та громадою (проте вона часто не виходить за рамки музею), наявність ідей для новацій (новітні експозиційні прийоми, розширення шляхів взаємодії з експонатами, орієнтація на психо-емоційну складову цієї взаємодії), певні інноваційні технології (аудіогіди, 3D-тури та інше).

Окреслюючи проблемний аспект діяльності місцевих музеїв, варто говорити про такі негативні фактори: відсутність партнерських зв'язків з місцевою владою та організаціями, нестача коштів, брак простору (кількість музейних предметів збільшується, тому фондових приміщень часто не вистачає), незадовільний стан приміщень, застарілі методи організації музейної діяльності та інше. Водночас музеї звикли вирішувати проблеми самостійно по мірі їх виникнення. Така стратегія призводить до виснаження музею та його працівників, до зниження його рейтингу та втрати соціальної ролі. Тому важливо не забувати цінність музею як культурної установи, впроваджувати програми для освітнього та економічного розвитку музеїв, збільшувати орієнтацію на спільноту та відвідувача, формувати бренд музею у відповідності до вимог міського/сільського простору, залучати до участі в діяльності музею громаду та інше. Локальний музей повинен працювати на місцеву спільноту, яка в свою чергу матиме змогу брати участь в збереженні своєї особливої історичної та культурної спадщини.

Зміни в музеях Вінниччини можна бачити уже зараз, проте цей процес варто поширювати та робити більш якісним задля створення сприятливого культурного ландшафту для громадських ініціатив.

Аннотация. В статье проанализировано современное состояние музейного пространства Винницкой области, представлена информация о количественном и качественном составе музеев региона, показаны достижения в процессе внедрения новейших методов их деятельности и проблемные аспекты, перспективы и рекомендации для дальнейшего развития музейной сферы Винницкой области. Методологической основой работы является комплексный и системный подходы с привлечением методов анализа, синтеза, сравнительно-исторического, описательного и методики «устной истории».

Ключевые слова: локальный музей, реставрация, культурный бренд, партисипация.

Abstract. This study presents the modern state of the Vinnytsia museum space in the regional dimension, contains information on the quantitative and qualitative composition of museums in the region, outlines the achievements in implementing the latest methods of organizing museums and problematic aspects, prospects and recommendations for further development of regional museum space. Methodological basis of work is a comprehensive and systematic approaches involving methods of analysis, synthesis, comparative history, descriptive methods and methods of "oral history".

Key words: local museum, restoration, cultural brand, participation.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Simon N. The Participatory Museum. Santa Cruz, CA: Museum 2.0. 2010. 388 p.
2. Wallace M. Museum Branding: How to Create And Maintain Image, Loyalty, And Support. AltaMira Press. 2006. 208 p.
3. Тобелем Ж-М. Нова епоха музеїв. Культурні установи перед викликом менеджменту/ пер. з французької З. Борисюк, П. Тарашука, С. Тевольде. Київ, 2018. 320 с.
4. Заклади культури, фізичної культури і спорту у 2017 році. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/05/zb_zkm_2017.pdf
5. Вінницький обласний краєзнавчий музей. URL: <https://vinnytsia-museum.in.ua>
6. Музей: менеджмент та освітня діяльність / Г. Аартс, З. Мазурик та ін. Львів, 2009. 224 с.

7. Ставка Гітлера «Вервольф». Вінницький обласний краєзнавчий музей. URL: <https://vinnytsia-museum.in.ua/facts/wehrwolf>
8. Музей науки. URL: <http://science-museum.com.ua/>
9. Вінницький літературно-меморіальний музей Михайла Коцюбинського. URL: <http://kotsubinsky.vn.ua/>
10. Музей-квартира М.Д. Леонтовича у м. Тульчин. URL: <http://leontovychmuseum.org.ua/about-museum/>
11. Музей історії авіації і космонавтики у Вороновиці. URL: <https://voronavia.at.ua/>
12. «Музей відкрито на ремонт 2020». Веб-портал «Тульчинська міська об'єднана територіальна громада». URL: <http://tulchynska.gromada.org.ua/news/1598873737/>

УДК 930:327.5(53+569.4)

ДО ПИТАННЯ ІСТОРІОГРАФІЇ АРАБО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ

А. І. Магден, М. М. Фротвейт

Анотація: в статті висвітлюється дослідження близькосхідної кризи вітчизняними та зарубіжними науковцями через концепції глобалізації, впливу на регіони та цивілізації, а також виявлення впливів глобальних економічних та політичних процесів на трансформацію близькосхідного регіону та перспективи врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту. Особливої уваги в тексті статті приділено аналізу поглядів та різних точок зору сучасних ізраїльських, арабських та американських дослідників з приводу перспектив вирішення близькосхідної кризи.

Ключові слова: глобалізація, іслам, врегулювання, арабо-ізраїльський конфлікт.

Вступ. Арабо-ізраїльський конфлікт становив інтерес для багатьох представників вітчизняної та зарубіжної науки. Близький Схід, в силу наявності постійно діючих (сталих) проблемних чинників, має тенденції до трансформації з географічного цілого в специфічну міжнародну регіональну систему зі зростаючою взаємозалежністю держав регіону. Та найбільш актуальним у цьому контексті залишається факт відторгнення єврейської держави її ближчим оточенням, що гальмує об'єктивний процес регіональної консолідації. А геополітична ситуація останніх десяти років вивела на поверхню ті впливи глобалізаційних процесів, які ховалися до цього під гаслами ідеологічного протистояння. Проблематика цього конфлікту в сучасних умовах знайшла широке відображення в професійних теоретичних розробках представників політичних, соціальних та історичних наук. Їхнє вивчення є необхідним задля розуміння популярних в експертному середовищі підходів до означеного питання та визначення місця досліджуваної проблеми. Задля вдосконалення теоретичної бази роботи ми здійснили класифікацію залученої історіографічної бази.

Отже, метою даної статті є дослідження розвитку близькосхідної кризи вітчизняними та зарубіжними науковцями через зріз концепції глобалізації, впливу на регіони та цивілізації, а також виявлення впливів глобальних економічних та політичних процесів на трансформацію близькосхідного регіону та перспективи врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту.

Основна частина. Доцільно поділити досліджувану літератури на дві групи: перша це автори, які досліджували концепцію глобалізації, антиглобалістські концепції, теорію цивілізаційного конфлікту, а саме Г. Кіссінджер [1] та С. Хантінгтон [2], Д. М. Алексенко [3], В. Барановський [4], С. Амін [5]; друга група авторів: Б. Льюїс [6], В. С. Аршанова [7], А. Давіша [8], Н. Зера [9], Б. Меді-Вейцмана [10], які займалися дослідженням розвитку близькосхідного конфлікту та міжнародних відносин в регіоні з різних точок зору (ізраїльської, арабської, американської).